

گزارش سمینار علمی گرامی داشت هشتاد و ششمین سالیاد درگذشت

علامه فیض محمد کاتب هزاره

علی پیام

رهبری بنیاد اندیشه و کادر انسانی آن برای تأمین اهداف فرهنگی خود جهت برگزاری سمینار، نیروی انسانی خود را بسیج کرد و برای جامه عمل پوشانیدن برنامه به تشکیل دبیرخانه (سمینار علمی ملا فیض محمد کاتب هزاره) اقدام کرد. دبیرخانه سمینار برای پیشبرد فعالیت‌ها چندین گروه کاری و کمیته کاری را تشکیل داد. هم‌چنین پیشبرد کار سمینار را در دستور کار خود قرار داد که از جمله می‌توان به هماهنگی برگزاری سمینار با شخص جلال‌مآب رئیس جمهور داکتر اشرف غنی می‌توان اشاره کرد.

خوشبختانه شخص جلال‌مآب رئیس جمهور با توجه به علاقه‌ای که به شادروان ملا فیض محمد کاتب هزاره دارد و بارها در سخنرانی‌های خود درباره کاتب از وی به نیکی یاد کرده و آثار مرحوم فیض محمد کاتب هزاره را ستوده، هدایت داد و دستور صادر کرد تا کار مشترک انجام شود و برگزاری سمینار به‌طور مشترک روی دست گرفته شود. سرانجام کار تاریخ برگزاری سمینار، شکل و چیدمان برنامه و تمامی ترتیبات کار برنامه‌ریزی شد و دبیرخانه کار خود را عملاً شروع کرد.

طبق برنامه‌ریزی دبیرخانه، می‌بایست سمینار طی یک روز در دو نوبت کاری به تاریخ پنجشنبه ۲۱ دلو ۱۳۹۵ با حضور مهمانان داخلی و خارجی، پژوهشگران، کاتب شناسان و رجال سیاسی و فرهنگی برگزار می‌شد. اگرچند در شرایط نامساعدی که تروریزم فرصت انجام هرگونه کار فرهنگی، فکری، علمی و «درست اندیشیدن» را گرفته است تدویر سمینار علمی در سطح کلان امر دشواری است و خطرات امنیتی در پی دارد، با این حال بعد از چند ماه کار شبانه‌روزی، روز برگزاری سمینار تبجیل کارنامه پژوهش، نگارش و تاریخ‌نگاری ملا فیض محمد کاتب

روزها و شب‌های نفس‌گیر نا امنی، جنگ و انتحار. تیغ‌های آخته تروریزم از داخل و خارج کشور بر گلوی ملت؛ در چنین وضعیتی که آتش اضطراب و بحران در سراسر افغانستان تنوره می‌کشد، جمعی در مرکز کشور، کابل، نا آرام و بی‌قرار از تب کار و فعالیت فرهنگی تا وضع را به سود فرهنگ، فرهیختگی و فرزاندگی تغییر بدهند.

در گیرودار این نا بسامانی‌ها، «بنیاد اندیشه» به این اندیشه می‌افتد که یکی از راه‌های بیرون رفت از بحران و رسیدن به صلح و زندگی، اندیشه فرهنگی و فعالیت‌های فرهنگی است. بر اساس همین اندیشه در کنار دیگر برنامه‌ها و کارهای فرهنگی چون فعالیت در عرصه نشر کتاب‌ها و مجلات فرهنگی، ادبی، هنری و علمی و فعالیت‌های آموزشی و کدرسازی فکری و فرهنگی به فکر افتاد تا برای پاسداشت از هشتاد و ششمین سالروز درگذشت مرد بزرگ روانشاد ملا فیض محمد کاتب هزاره که کار سترگی در زمینه تاریخ‌نگاری انجام داده و به حق یکی از بزرگ‌ترین، معتبرترین و مهم‌ترین تاریخ‌نگاران این سرزمین است، سمینار علمی را راه‌اندازی کند تا بخش‌هایی نا مکشوف آثار این رجل علمی - فرهنگی و سیاسی که هم مرد اداره بوده و دبیر دربار و هم کار فرهنگی می‌کرده سرشار از همت و مردانگی، توسط پژوهشگران و کاتب شناسان کشف و بررسی شوند.

بنیاد اندیشه با این باور که ملا فیض محمد کاتب هزاره توانست بین فرهنگ و سیاست آشتی برقرار کند و رابطه سالم و درست را با پل زدن بین «دربار» و «دبیری» که بخشی از مقولات کار فرهنگی است خلق کند، کسی که نه در حاشیه اداره و سیاست بلکه از درون نظام سیاسی ارجاعات درون‌متنی به سیاست و حکومت‌داری زمانه‌اش آفریده؛ لذا

هزاره رسید که اینک گزارش آن را با هم مرور می‌کنیم:

پنجشنبه ۲۱ دلو ۱۳۹۵، قصر سلام‌خانه، ارگ ریاست جمهوری

نوبت اول سمینار

ارگ ریاست جمهوری مرکز سیاست و نبض قدرت نظام سیاسی افغانستان، از گاه صبح روز پنجشنبه ۲۱ دلو ۱۳۹۵ خود را آماده کرده است تا به احترام صدای دوات یکی از دبیران خردورز تاریخ افغانستان که بر روی ورق‌های کاغذ فرود آمد و دبیری که وقایع سیاسی و تحولات وقت و زمان خویش را از درون دربار روی کاغذ ریخت تا آیندگان بدانند که بر این مردم چه گذشته است، هرگونه فعالیت سیاسی را وقف سمینار کند.

از اول صبح ترتیبات گرفته شده است. ارگ، امروز میزبان دانشمندان، پژوهشگران، کاتب شناسان و مقامات سیاسی اعم از کشوری و لشکری است. سلام‌خانه امروز به مردی سلام خواهد کرد که روزی و روزگاری کلمه کلمه رویدادهای تاریخی و حوادث مردم سرزمین خود را نوشت و برای ما و نسل آینده گذاشت، مردی که امروز و فرداها نیازمند نگارش‌های تاریخی او و ارجاعات او و حقایقی او است که او به رشته تحریر در آورد.

طبق برنامه‌ریزی‌ها رأس ساعت هشت صبح نوبت اول برنامه شروع شد. بعد از پخش سرود ملی، قانونپوه استاد سرور دانش معاون رئیس‌جمهور در جایگاه قرار گرفت و سخنان عالمانه، فاضلانه و افتتاحیه خود را درباره آثار و کارنامه ملا فیض‌محمد کاتب هزاره ایراد کرد. ایشان در بخشی از سخنانش در مورد انگیزه و ماهیت برگزاری چنین برنامه‌هایی گفت و سپس جستجوی تاریخ مشترک برای

برجسته‌سازی دولت‌سازی در افغانستان یک گام بزرگ دانست.

معاون رئیس‌جمهور در لابه‌لای سخنانش حجم کار، کیفیت در روایت و شیوه تدوین علامه کاتب را از جمله شاهکارهای ادبی خواند و جسارت و شجاعت در بیان حقایق را یکی از خصلت‌های نگارش کاتب دانسته بیان داشت کاتب در روایت تلخ و شیرین تاریخ هیچ باکی نداشته و هیچ‌وقت تاریخ را قربانی مصلحت نمی‌کرد و نیز استاد دانش از دید فلسفی علامه کاتب به تاریخ یاد کرد و افزود کاتب از شکل‌گیری تمدن، فرهنگ، صنعت، زراعت، تجارت و سایر پدیده‌های اجتماعی به تفصیل، تبیین کرده است.

سپس داکتر سرور مولایی استاد دانشگاه و پژوهشگر که روی آثار کاتب نیز کار کرده است و بر جلد چهارم سراج التواریخ مقدمه تحقیقی و مفصلی زده است، در جایگاه قرار گرفت و سخنان محققانه‌ای درباره آثار و کارکرد تاریخ‌نگاری ملا فیض‌محمد کاتب هزاره ایراد کرد. ایشان در بخشی از سخنانش گفت: علامه فیض‌محمد کاتب هزاره در سبک نگارش و تدوین تاریخ شیوه‌ای را اتخاذ کرد بود که از سبک نگارش پیشینیان او متفاوت و کامل است. از این‌رو سبکی را که کاتب پیشه کار خود ساخت، در زمانه کاتب، آشکارا خلاف عرف در نگارش بوده است. داکتر مولایی افزود که هدف از انتخاب این شیوه این بود که کاتب نمی‌خواست، بیان حقیقت را برای نسل‌های بعدی در ابهام و ادبیات پردازی‌های بی‌مورد گم کند.

داکتر محمدامین احمدی استاد و رئیس دانشگاه ابن‌سینا سخنران بعدی سخنرانی خود را تحت عنوان «تحلیل مفهوم یاغستان در مورد هزاره‌ها در سراج التواریخ» ارائه کرد و مفهوم یاغستان را در تئوری سلطنت پردازش نمود. داکتر احمدی در بخشی از سخنانش سلطنت را

میراث‌دار سیاسی خلافت در جامعه اسلامی آن روز عنوان کرد و افزود: بدین سبب است که سلطنت در میان جوامع اسلامی مشروعیت ذاتی دارد. وی گفت: در زمان کاتب، سلطنت دارای قدرت و مفهوم دینی بود که مخالفت با سلطنت در حقیقت مخالفت با حکومت اسلامی تفسیر می‌شد و کسانی که در برابر این قدرت مطلقه مخالفت می‌کرد به‌طور مطلق یاغی، ضد دین قلمداد و با فتوای شرعی سرکوب می‌گردید. داکتر احمدی انگیزه‌های قومی و عنصر مصادره مالی را در قدرت سلطانی نیز مهم عنوان کرد و افزود که جدا از فتوای شرعی، عنصر قومیت و غارت در قلع‌وقمع مخالفین سلطان، نقش مؤثر داشته است. وی گفت که هزاره‌های ارژگان با همین مفهوم به غاوت در برابر سلطان، به بی‌رحمانه‌ترین وضع قتل‌عام و غارت گردیده است.

سخنران بعدی آقای حبیب‌الله رفیع پژوهشگر و عضو آکادمی علوم بود و سخنان خود را تحت عنوان «کتاب‌های سانسور نشده کاتب» ایراد کرد. ایشان در بخشی از سخنانش گفت: مرحوم فیض محمد کاتب احساس عمیق ملی داشت و نمی‌خواست که ملت مظلومش در تاریخ فراموش شده بماند؛ ولی تلاش فیض محمد کاتب برای انعکاس مظلومیت ملتش در مسیری قرار داشت که پر از دشواری‌ها بود. وی در مورد مظلومیت و ستمی که بر مردم شد، با اشاره، کنایه و استعاره می‌نوشت و آن را درج کتاب تاریخ می‌نمود. او کسانی را که جنگ و جدل می‌کرد ملامت کرده و کار پادشاه را سیاست می‌پنداشت، ولی تمام قتل‌ها، ظلم‌ها و ویرانی‌ها را به تفصیل بیان می‌نمود و به این ترتیب حقایق مکتوم و پنهان‌شده را به مردم می‌رساند. آقای رفیع در یکی از بخش‌های سخنانش گفت: کاتب در آغوش استبداد کتابش را نوشت، ولی با وجود سانسور، تهدید و نظارت دقیق، با مهارتی خاص، دردها و حوادث ملت

را ثبت تاریخ کرد.

داکتر محی‌الدین مهدی تاریخ‌پژوه و نماینده مردم در پارلمان سخنران بعدی بود که سخنانش را با عنوان «سفرنامه عبدالرحمن در سراج التواریخ» ارائه کرد و درباره چگونگی شکل‌گیری سلطنت عبدالرحمن خان و سفر وی با استناد به روایت سراج التواریخ سخنان مبسوط و عالمانه و محققانه‌ای را ایراد کرد.

در آخر جلالت‌مآب اشرف غنی رئیس‌جمهور حسن ختام بخش اول سمینار را به دست گرفت و سخنرانی فاضلانه و عالمانه‌اش را درباره کارنامه، آثار و پژوهش‌های ملا فیض محمد کاتب هزاره ایراد کرد و در بخشی از سخنانش علامه فیض محمد کاتب هزاره را پدر تاریخ‌نویسی افغانستان عنوان کرد و آثار تاریخی ایشان را در تاریخ معاصر افغانستان بی‌مانند خواند و گفت: هنگامی که شاهکار فیض محمد کاتب را در مقایسه با دیگر کسانی که پیش یا پس از او دست به این کار زده‌اند مقایسه کنیم و مزایای برجسته کار او را متوجه شویم به این نتیجه می‌رسیم که او به‌حق پدر تاریخ‌نویسی معاصر افغانستان است و آثار او برای نسل‌ها قابل مطالعه و استفاده خواهد ماند؛ زیرا نوشته‌های شماری از تاریخ‌نگاران ما از حد واقع‌نویسی منشیان دربار، یا خاطره‌نویسی شماری از اهل قلم فراتر رفته است.

رئیس‌جمهور با اشاره به این که تشریحات کاتب از وقایع تاریخی سودمند و آموزنده است، افزود که بخش دوم کتاب سراج التواریخ و آنچه را که کاتب در این سه مجلد به تصویر می‌کشد استعمال خشن زور و قدرت از سوی حکومت مرکزی است که با بی‌رحمی‌هایی همراه است و نشان می‌دهد که قدرت مطلقه در یک کشور چگونه عمل می‌کند. هم‌چنین رئیس‌جمهور از تلاش‌های کاتب در به تصویر کشیدن

حسین ناطقی شفایی: مورخ، بصیر احمد دولت‌آبادی: پژوهشگر تاریخ افغانستان، دکتر عبدالرزاق پالوال: پژوهشگر، پوهاند عزیز احمد پنجسیری: متخصص تاریخ و جغرافیا، پوهاند دکتر عبدالباقی حصار: پژوهشگر تاریخ، حاج کاظم یزدانی: مورخ، دکتر فاروق انصاری: پژوهشگر تاریخ افغانستان، پوهاند محمد حسن کاکر: نویسنده و پژوهشگر.

البته در این سمینار از سوی جلال‌مآب رئیس‌جمهور، دکتر «رابت دی. مک چیزنی» سردبیر کتابخانه ملی دیجیتال افغانستان که قبلاً «تذکره انقلاب» را ترجمه کرده بود و بعدها از سر حوصله وافر سه جلد کامل «سراج‌التواریخ» را به انگلیسی در امریکا ترجمه و منتشر کرده است، مدال داده شد تا از فعالیت این مترجم و این دوست مردم افغانستان نیکوداشت صورت گرفته باشد.

پنجشنبه ۲۱ دلو ۱۳۹۵، هتل بین‌المللی اینترکانتیننتال، سالن قندهار

نوبت دوم سمینار

ساعت دو بعد از ظهر است و سالن قندهار هتل اینترکانتیننتال پذیرای سمینار گرامی‌داشت هشتاد و ششمین سالیاد وفات ملا فیض محمد کاتب هزاره. هنوز مهمانان از ارگ ریاست جمهوری نیامده‌اند؛ اما از صبح زود، گروه تدارکات و تشریفات سمینار در سالن آمده‌اند و در کنار برگزاری سمینار، نمایشگاهی از کتاب‌ها و آثار مکتوب ملا فیض محمد کاتب هزاره و هم‌چنین محصولات تولیدی فرهنگی و فکری بنیاد اندیشه دایر کرده‌اند. علاوه بر این‌ها با توجه به جنبه هنری و خوشنویسی کاتب، نمایشگاهی از آثار خوشنویسی هنرمندان خوشنویس هریک استاد سلمانعلی ارزگانی و علی‌بابا اورنگ نیز در راهروی سالن قندهار ترتیب

حقیقت تاریخی چنین بیان می‌کند: تلاش کاتب برای به تصویر کشیدن زبان قدرت و مقاومت تلاشی بی‌نظیر است که چندین نسل را کمک می‌کند تا گذشته تاریخی خود را بهتر بفهمند، کاتب هم مقاومت مردم هزاره را در تاریخ خود به تصویر می‌کشد و هم مقاومت اقوام دیگر در برابر قدرت مطلقه را در سایر نقاط کشور او در حقیقت درد مشترک مردم را ثبت و تدوین کرده است.

رئیس‌جمهور جنگ و ویرانگری را برخاسته از جهل دانسته و چنین بیان داشت: جنگی که اکنون گریبانگیر کشور ما است و فرصت‌های بازسازی و انکشاف را در معرض تهدید قرار می‌دهد، یک عامل آن فقدان آگاهی تاریخی است. کسانی که رگ و ریشه تمدنی خود را از یاد برده و از آن گسسته‌اند، تنها نقشی که توانسته‌اند به عهده بگیرند تبهکاری و ویرانگری است. افراط‌گری موجود برخاسته از این جهل و ناآگاهی تاریخی است.

رئیس‌جمهور در ختم سخنرانی‌اش فرمان داد تا بنای یادبودی بر فراز آرامگاه ملا فیض محمد کاتب هزاره ساخته شود. ایشان هم‌چنین به وزارت عدلیه دستور داد که مراحل قانون ضرب مدالی به نام فیض محمد کاتب هزاره را در دستور کار خود قرار داده و آن را به منظور تصویب به کابینه ارائه کند تا بدین طریق از خدمات ارزشمند مرحوم فیض محمد کاتب قدردانی شود. در پایان بخش اول سمینار شماری از مورخینی که با آثار تاریخی و پژوهشی خود خدمات ارزنده برای مردم افغانستان انجام داده‌اند مورد تقدیر قرار گرفتند که به قرار زیر است:

سر محقق ثریا پوپل: نویسنده دایره‌المعارف آریانا، حبیب‌الله رفیع: محقق و نویسنده، دکتر سرور مولای: پژوهشگر تاریخ افغانستان و آستار کاتب، دکتر محی‌الدین مهدی: پژوهشگر عرصه تاریخ، خادم

هزاره توانسته است یک گوشه از حیات جمعی مردم که تحت سیطره نظام مستبد، قبیله سالار و وابسته به استعمار با اتکا به روحانیت و دین بوده را بر ملا بسازد که این کار در نفس خویش بزرگ است.

سخنران بعدی دکتر فاروق انصاری عضو آکادمی علوم سخنرانی خود را با عنوان زمینه و زمانه کاتب ایراد کرد و در بخش‌های از سخنانش ملا فیض محمد کاتب هزاره را از آن جهت ماندگار و توانمند عنوان کرد که او هم به علوم زمانه‌اش مسلط بود و هم از زمینه‌های زمانه‌اش نهایت بهره جست و در راه اهداف علمی و مردمی‌اش از آن استفاده کرد. دکتر انصاری زمینه‌های شخصیتی کاتب را در شخصیت و دیدگاه کاتب مهم عنوان کرد و افزود که کاتب از لحاظ شکیبایی و بردباری، سرآمد رجال زمانش بود که توانست روایت فاجعه بس بزرگ و تاریخی را با اسناد دست‌اول دولتی برای ما روایت کند.

در پایان سمینار با قطعنامه که توسط آقای سرور جوادی قرائت شد به پایان رسید. در اول این قطعنامه سپاسگزاری داشتند از رئیس‌جمهور کشور بابت اقدامشان درباره ضرب‌مدال و بازسازی آرامگاه ملا فیض محمد کاتب هزاره و در قدم دوم خواهان نام‌گذاری یک سرک یا یک بنایی معتبر دولتی در ولایت غزنی به نام ملا فیض محمد کاتب هزاره شدند و خواهان گنجاندن متون تاریخی کاتب در مضامین درسی در سطح تحصیلات عالی شدند؛ و هم‌چنین در قطعنامه درخواست گردید که رسماً لقب پدر تاریخ افغانستان را به علامه فیض محمد کاتب تفویض نماید.

قدردانی از ناشرینی که در زمینه چاپ و نشر آثار کاتب کار کرده‌اند، پایان‌بخش سمینار در نوبت دوم بود؛ که از سوی دبیرخانه سمینار به هر یک انتشارات عرفان، انتشارات دانشگاه ابن‌سینا و انتشارات امیری، تقدیرنامه اهداء گردید.

داده شده است تا وجه و جنبه ارتباط ملا فیض محمد کاتب هزاره و خوشنویسی نیز مورد توجه قرار بگیرد.

در نوبت دوم نیز سخنرانان و پژوهشگران به بررسی و شناخت آثار روانشاد ملا فیض محمد کاتب هزاره پرداختند و هر یک تحقیقات و مطالعات خویش را برای حضار ایراد کردند. اولین سخنران نوبت دوم سمینار علی امیری استاد دانشگاه و پژوهشگر سخنرانی خود را با عنوان «(اخذ تجدد یا تجدید سنت در آثار کاتب)» ایراد کرد و در بخشی از سخنانش گفت: کاتب در پی اخذ تجدد نبود؛ اما با توجه به بحران خودکامگی و فقدان دولت‌دادرگ، کوشید که از رهگذر اجتهاد در اندیشه قدمایی، در عرصه‌های حقوقی و سیاسی، سنت قدمایی را تجدید کند. کاتب به جای تقلید از تجدد، کوشش کرد که در سنت، اجتهاد کند و اشاراتی که در آثار خود آورده است، نشان می‌دهد که هم به اندیشه سیاسی قدمایی یعنی فن «حکمت عملی» دوره اسلامی وفادار است و هم با تجدید اصول آن، کوشش دارد که برای خروج از بن‌بست انحطاط و خودکامگی، راه‌حلی تدارک نماید.

فروه موسوی سخنران بعدی سمینار بود که تزیس دکترای خود را درباره نثر و زبان ملا فیض محمد کاتب هزاره نوشته است. ایشان در بخشی از سخنانش اشاره کرد که کاتب نثر آن زمان را به خوبی دریافته بود و دست به تغییر زبان نوشتار و نثر آن زمان زده بود. خانم موسوی معتقد است که نثر ادبی کاتب یک منبع جامع و مؤثر برای ادبیات تاریخی زبان فارسی است. فروه موسوی دانشجوی دکتر و از خارج کشور دعوت شده بود.

سپس پروفیسور بسم‌الله میمنگی استاد دانشگاه ساکن اروپا در نوبت سخنرانی خود پیرامون استبداد، استعمار و تاجر دینی در زمانه کاتب سخنرانی کرد و در قسمت‌های صحبتش گفت: ملا فیض محمد کاتب

حواشی سمینار

سمینار با موفقیت پایان یافت؛ اما بنیاد اندیشه، اندیشه تداوم و استمرار سمینار روانشاد ملا فیض محمد کاتب هزاره را در سال‌های آینده در ذهن و ضمیر خود دارد. بنیاد اندیشه بنا دارد تا سنت قدردانی از کارکرد ملا فیض محمد کاتب هزاره را از جزء برنامه‌های راهبردی فرهنگی و سیاسی خوش قرار بدهد. بنیاد اندیشه باور دارد که آثار کاتب هزاره نیازمند رمزگشایی‌ها و کشف منظرگاه‌های مختلفی چون ارزش نثر و زبان، کدها و کلیدهای تاریخی و رویدادهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، اسلوب و اصول تاریخ‌نگاری و سایر زوایای قابل بررسی و دقت است.

بنیاد اندیشه باور دارد که کاتب هزاره آخرین نسل سنت «دینی» افغانستان امروزی است؛ سنتی که بیشترین جایگاه را در فرهنگ سیاسی این زادبوم در دوره سلطنت غزنویان به خود اختصاص داده است و هم‌چنین سنتی که در دربار آل شنسب نخله بامیان جا داشته است که در همان دوره نظامی عروضی سمرقندی کتاب «چهارمقاله عروضی سمرقندی» را که یک بخش عظیم آن بحث دبییری است نوشته بوده است.

هم‌چنین دبیرخانه سمینار برنامه تدویر سمینار جهانی ملا فیض محمد کاتب هزاره در مقیاس وسیع و جهانی در پلان کاری سال‌های آینده خود دارد. بنا دارد که آن دسته از ناشرینی که آثار ملا فیض محمد کاتب هزاره را به شکل پراکنده به چاپ رسانده‌اند، در طی یک مدیریت کارا هماهنگی بین ناشران ایجاد کند و مجموع آثار کاتب را به شکل مجموعه آثار به چاپ رسانیده شود؛ روی همین ایده بود که در این سمینار تعدادی از ناشران را مورد تقدیر و تجلیل قرار داد.

هیئت برگزاری سمینار و هم‌چنین دبیرخانه سمینار در سمینار امسال چهار کتاب به چاپ رسانید که شامل بخشی از آثار کاتب و آثاری درباره کاتب بود که می‌توان به این شرح نام برد:

۱. تاریخ حکما اثر ملا فیض محمد کاتب هزاره، انتشارات بنیاد اندیشه؛
۲. نژادنامه افغان اثر ملا فیض محمد کاتب هزاره، کار مشترک انتشارات بنیاد اندیشه و انتشارات امیری؛
۳. مجموعه مقالات به کوشش حسین نائل درباره کاتب هزاره کار مشترک انتشارات بنیاد اندیشه و انتشارات امیری؛
۴. مجموعه گزارش‌ها، پیام‌ها و مقالات پژوهشی سمینار بین‌المللی به مناسبت یک‌صد و سی‌امین سالزاد ملا فیض محمد کاتب هزاره که در سال ... از سوی حکومت وقت برگزار شده بوده است، کار مشترک انتشارات بنیاد اندیشه و انتشارات امیری؛

از حواشی سمینار می‌توان به این مسئله اشاره کرد که قرار بود «رابرت دی. مک چیزنی» مترجم آثار کاتب هزاره در این سمینار حضور داشته باشد که نتوانست به‌موقع خود را در این سمینار برساند.

قابل یادآوری است که تمامی برنامه‌های سمینار بنا به هدایت و رهبری شخص جلالت‌مآب استاد سرور دانش معاون دوم رئیس‌جمهور و رئیس بنیاد اندیشه انجام شده است. هم‌چنین لازم به یادآوری است که از همت و همکاری اعضای دبیرخانه سمینار و کلیه اعضا و نیروی انسانی بنیاد اندیشه و هم‌چنین مسئولین و کارمندان معاونت دوم ریاست جمهوری سپاس و تشکر می‌شود که در تدویر و برگزاری سمینار سهم ارزشمند گرفتند.